

א בקרוב מלא י
שמה יתן אלא מ
ואלא יתן מ
ויקרא יתן א
חומא ורומא מן ק
מקרא אל מלא י
אמר יתן א
ישראל יתן א

מכילת תר-גום ידברתו

מ' שנת יא' ה'

חידושים ופירושים
בפרשת שמות ו-מקרא
מתרגום יפתח מן פניאל

הרב מאיר שפירא

פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד והגביא הוא או חלם החלום הוא יועת • באיזה מיתה ממיתים את נביא השקר?
- ה ולא תשיעו קרחה בין עיניכם לעת • קריחת הראש או נתינת זר של אבלות?
- ו וכל בהמה עפרסת פרסה • האם קרנים הם סימן נוסף של סימני הטהרה של חיה?
- ז ועצפריסי הפרסה השסועה • האם הפסוק מדבר בבריה חיה או בעובר במעי אמו?
- ח כל אשר לו סנפיר וקשקשת • כמה קשקשין צריך שיהיו בדג?
- י לא תבשל גדי בחלב אמו • מקור מחודש לאיסור אכילת בשר וחלב
- יב לא תבשל גדי בחלב אמו - עשר תעשר • מדוע נסמך איסור בשר וחלב למצוות מעשר?
- יג ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מענך • האם יתכן שעבד עברי יוצא לחופשי בשנת השמיטה?
- יד כי קרא שמיטה לה • האם קדושת השביעית תלויה בקידוש בית דין? והאם שביעית בזמן הזה מדאורייתא?
- יג העניק תעניק לו • אופן ומטרת הענקה לעבד עברי
- יד ונתתה באזנו ובדלת • על איזה דלת רוצעים את אזנו של העבד עברי?
- יד רציעה בשערי בית הדין
- טו רציעה בשערי העיר
- טז רציעה בכל שער שהוא
- טז רציעה בשערי בית האדון
- טז ואף לאתך תעשה כן • האם אמה עבריה צריכה גט שחרור?
- יח ולא יראה את פני ה' ריקס? • עם מה יהודי צריך להגיע כשמגיע להיראות שלוש פעמים בשנה? ..

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש
באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת ראה

וְהִנְבִּיא הַהוּא אֹ חֵלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא יוֹמֵת • באיזה מיתה ממיתים את נביא השקר?

(דברים יג, ו) וְהִנְבִּיא הַהוּא אֹ חֵלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא יוֹמֵת כִּי דָבַר סָרָה עַל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְדֶּךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדְיֹחֶךָ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבַעֲדַת הָרַע מִקִּדְבָּךְ:

באיזה מיתה יומת הנביא או חלום החלום המדיחים לעבוד ע"ז?

בגמ' (סנהדרין פט.) נחלקו בענין נביא המדיח לע"ז, שרב שמעון סובר אין מיתתו אלא בחנק, ות"ק סובר אין מיתתו אלא בסקילה.

בת"י מבואר דלא כאחת השיטות הנ"ל, אלא שיטה נוספת שמיתתו בסייף:

וּנְבִי שִׁקְרָא הַהוּא אֹ חֵלִים חִילְמָא זְדִנָא הַהוּא יִתְקַטֵּל בְּסִיפָא אַרוּם מְלִיל סְטִיָא עַל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם דְּאִפִּיק יִתְבוֹן מֵאֲדָעָא דְּמִצְרַאֵי וְדִי פְּרָקְכוּן מִבֵּית שְׁעֵבוּד עֲבָדֵיָא לְאַטְעִיּוֹתְכוֹן מִן אֲרָחָא דְּפִקִּידְכוֹן יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְמַהֲלָבָא בָּהּ וְתַפְלוֹן עֲבָדֵי בִישְׁתָא מִבִּינֵיכוֹן:

[ונביא השקר ההוא או חולם החלום בזדון ההוא יהרג בחרב כי דבר סרה על ה' אלוהיכם שחוציא אתכם מארץ מצרים ואשר פדאכם מבית שעבוד עבדים להדיחכם מן הדרך שציוכם ה' אלוהיכם ללכת בה ותעברו עושי רע מבינכם]

מבואר בדבריו שמיתת הנביא או חולם הלום היא בסייף. ואמנם מבואר בגמ' (סנהדרין פד:):
 שסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק. מ"מ אף ת"ק (הנ"ל) סבור שכאן אין זה כסתם
 מיתה האמורה בתורה אלא מיתתו בסקילה.

גם להלן לענין נביא שקר נאמר בפסוק (דברים יח, כ): אַךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשָׁמִי
 אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרָיִם וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא. ובת"י שם
 מתרגם שמיתתו בסייף והוא דלא כמבואר במשנה ריש אלו הן הנחנקין (פי"א מ"א מסנהדרין)
 שמיתתו בחנק.

וכבר עמדו בזה התפארת ישראל (סנהדרין פי"א מ"א) והקריט מלך על הרמב"ם (בהוספות)
 ובנו"כ יהונתן כאן.

**וְלֹא תִשְׂיִמוּ קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת • קְרִיחַת הַרְאֵשׁ או
 נְתִינַת זֶר שֶׁל אַבְלוֹת?**

**(דברים יד, א) בְּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׂיִמוּ
 קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת:**

מה הפירוש הלשון 'לא תשימו' - האם כפשוטו לשון הנחת דבר. או לשון עשיה
 - לא לעשות קרחה?

באונקלוס תרגם שלא לעשות את מקום בין העיניים למרוט מחמת הצער על המת. וכן
 בתרגום ירושלמי.

אולם ת"י מפרש באופן שונה:

הי כבגין חביבין אתון קדם יי אלהכון לא תגודון בישריכון ולא תשודון כליל
 דיסער על בית אפיכון על נפש דמית:

[כמו בנים חביבים אתם לפני ה' אלוהיכם לא תגודו בשדכם, ולא תשודו כליל השער על
 מקום פניכון על נפש מת]

לדברי ת"י 'לא תשימון' מתפרש כפשוטו - לא להניח זר של שערות לאות אָבָל על בין העיניים, ואם כן אינו כאן איסור של קרחה אלא של הנחת זר של אבלות.

ואמנם יש שביארו שענין הקרחה הוא שקורחים השער כדי לעשות זר זה¹.

יש שפירשו גם בדברי ת"י כאן ש'דיסער' הוא לשון הסרת שיער שנעשית העטרה על העיניים באמצעות הסרת שיער, ואין כאן זר חיצוני אלא זר הנעשה מהשער המחובר לראש. וא"כ הוא דומה לפירוש האונקלוס. (עיין בפ"י יונתן ובגו"כ יהונתן)

וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסַּת פְּרֻסָּה • האם קרנים הם סימן גוסף של סימני הטהרה של חיה?

(דברים יד, ז) וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסַּת פְּרֻסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעֵי שִׁתֵּי פְּרֻסוֹת מַעֲלַת גֶּרֶה בְּבִהֵמָה אֲתָה תֹאכְלוּ:

כיצד בודקים את סימני הטהרה מבהמה שנקצו כפות רגליה?

בגמ' חולין (נט:): מבואר שסימני החיה לענין הכשר אכילתה הם כסימני הבהמה. אמנם לענין היתר חלבה, (שחלב חיה מותר וחלב בהמה אסור) נחלקו ת"ק ורב דוסא, לת"ק אם יש לחיה קרנים וטלפים חלבה מותר. ולר' דוסא אם יש לחיה קרנים הרי הם סימן מובהק ואין צריך לחזר אחר טלפים. וברש"י שם: 'שאפילו נחתכו רגליה, כשרה היא וחלבה מותר'.

כלומר לדעת רב דוסא הקרנים מעידות על כשרותה של החיה הן לענין עצם כשרותה הן לענין היתר חלבה. וכשיש קרנים אין צורך בסימן גוסף.

בת"י כאן מבואר דבר חידוש:

וְכָל בְּעִירָא דְסָדִיקָא טְלָפִיָּא וְלָהּ קַרְנֵין וְסָדִיק סָדִיקָא מְסָקָא פִּישְׂרָא בְּבִעִירָא יָתָה תִּיבְלוּן:

1. וראה בביאור יונתן שיש מבארים שהכוונה לזר העשוי משער קשה ונועד לשרט את הבשר.

[וכל בהמה שסדוקה פרסתה ולה קרנים ושסעת שסע מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו]

בת"י כאן ובפרשת שמיני (ויקרא יא, ג) מוסיף את הקרנים כסימן טהרה נוסף הנצרך לכשרות הבהמה, וצ"ע.

וּמִמִּפְרִי־סֵי הַפְּרָסָה הַשְּׂסוּעָה • האם הפסוק מדבר בבריה חיה או בעובר במעי אמו?

(דברים יד, ז) אַךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֵּעֲלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִי־סֵי הַפְּרָסָה הַשְּׂסוּעָה אֵת הַגִּמְלָה וְאֵת הָאֲרָנְבָת וְאֵת הַשָּׁפָן כִּי מֵעֵלָה גֶרֶה הִמָּה וּפְרָסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמָאִים הֵם לָכֵם:

מה הפירוש 'השסועה'?

רש"י מפרש שהיא בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות. האסורה באכילה. ונקראת שסועה מלשון תאומה כאילו שסועה היא לשני בהמות. (רש"י חולין ס:)

והנה פירוש זה הוא כדעת שמואל המובאת בגמ' (נדה כד). ולדבריו תיתכן בריה כזו ונאסרה כאשר נולדה כך, אך אם נמצאת במעי אמה לאחר שחיטת האם - מותרת באכילה.

אכן לדעת רב (שם) לא יתכן שתמצא בריה כזו בעודה חיה, משום שאינה יכולה לחיות. ויכולה להימצא רק במעי אמה, ולדעתנו את זה התורה באה לאסור בפסוק זה 'השסועה' שעובר שיש לו ב' גבין וב' שדראות אסור באכילה.

ת"י מתרגם את הפסוק כדעת רב, בשינוי מועט:

בְּרֵם יֵת דִּין לֹא תִיכְלוּן מִמִּסְקֵי פִישְׂדָא וּמִסְדִּיקֵי פְרָסְתָא שְׁלִילָא דְלִיהַ תְּדִין דִּישִׁין
וְתִתְּתִין שְׂדָדָאִין הוֹאִיל וְלִית בְּזַיְנִיה חֲזִי לְמִתְקִימָא יֵת גְּמִלָא יֵת אֲרָנְבָא יֵת טְפָזָא
אֲרוּם מִסְקֵי פִישְׂדָא הִינּוּן וּפְרָסְתָהוּן לֹא סְדִיקוֹן מְסַאֲבִין הִינּוּן לְכוּן:

[אך את זה לא תאכלו ממעלי גרה ומפריסי פרסה, עובר שלו שני ראשים. ושתו שדרות. הואיל ואין במינו דאוי להתקיים. את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלי גרה הם ופרסותיהם לא סדוקות, טמאים הם לכם]

ת"י מעמיד את הפסוק בשליל - עובר, שלו ב' ראשים וב' שדראות, ומבאר את טעם האיסור הואיל ואינו יכול להתקיים, וכדברי רב הנ"ל.

אמנם בגמ' מדובר על ציור של ב' גבין וב' שדראות ובת"י מדבר על ב' ראשים. אך אם טעם האיסור הוא משום שאינו יכול להתקיים הרי שאין כל כך חילוק כי יסוד באיסור קיים בב' הציורים.

כָּל אֲשֶׁר לֹו סְנַפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת • כמה קשקשין צריך שיהיו בדג?

(דברים יד, ט) אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמִים כָּל אֲשֶׁר לֹו סְנַפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת תֹאכְלוּ:

כמה קשקשין צריך שיהיה בדג ומה הדין דג שנשרו לו קשקשיו?

בתו"כ (כאן) מובא:

"מנין אפילו אין לו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת, ת"ל סנפיר וקשקשת" (שהם בלשון יחיד - קשקשת).

אמנם בתוספתא (חולין פ"ג ה"ט) מובאים שני דעות אחרות:

אלו הן קשקשיו: שְׂמֹלְבֶשׂ בָּהוּ. וסְנַפִּירָיו, שְׂשֵׁט בָּהוּ. וְכַמָּה קִשְׁקֶשֶׁיִן יְהוּ בּוֹ? אֶפְלוּ אֶחָד תַּחַת לְחִיּוֹ, וְאֶחָד תַּחַת זַנְבוֹ, וְאֶחָד תַּחַת סְנַפִּיר שְׁלוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: שְׁנַיִם, שְׂנַאֲמֵר "קִשְׁקֶשֶׁת", אֶחָד תַּחַת לְחִיּוֹ, אוֹ אֶחָד תַּחַת זַנְבוֹ, וְאֶחָד תַּחַת סְנַפִּיר שְׁלוֹ. אֵין לוֹ עֵכָשׁוּ, אֲבָל עֵתִיד לְגַדֵּל

לְאַחַר זְמַן. כְּגוֹן הַסְּלִתָּנִית וְאַנְפִּיאַ, כְּשֵׁר. יֵשׁ לוֹ עֵקֶשׁוּ, אֲבָל עֵתִיד
 לְהַשִּׁירָה בְּשִׁעָה שְׁעוּלָה מִן הַיָּם, כְּגוֹן הַקּוּלִיִּים וְהַפְּלָמִים, כְּסַפִּיאַס,
 וְאַתְנִיאַס, כְּשֵׁר.

בת"י מובאת לכאורה הדעה הראשונה בתוספתא:

לְחוּד יֵת דִּין תִּיבְלוֹן מִן כָּל דְּבָמִיא כָּל דִּילִיה צִיצִין לְמַפְרַח וְחֲדָסְפִיתִין עַל מוֹשְׁבִיה
 וְאִין גְּתָרוֹן וְאַשְׁתִּינִיד חֲדָ תְּחֹזֵת לִיסְתִּינִיה וְחֲדָ תְּחֹזֵת צִיצִיתִיה וְחֲדָ תְּחֹזֵת גּוֹנְבִיה
 יִתִּיה תִּיבְלוֹן:

[אך את זה תאכלו מכל אשר במים כל שלו סנפיר וקשקשת על עורו, ואם נושרים ונשאר
 אחד תחת לסתו ואחד תחת סנפירו ואחד תחת זנבו אותו תאכלו]

בת"י מבואר שדג צריך ג' קשקשין כדעה הראשונה בתוספתא. אלא שבדבריו משמע
 שמדובר על דג שנשרו לו קשקשיו ועל דג כזה צריך ג' קשקשין.

והנה בדג כזה מבואר בתוספתא הנ"ל והובא גם בגמ' (חולין סו:): שדג שיש לו עכשיו סנפיר
 וקשקשת ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים, כגון אקונס ואפונס כספתיאס ואכספטיאס
 ואטונס [מיני דגים שזהו שמם בפרסית] - הרי זה מותר.

כלומר שאם יודעים שיש לדג מסוג זה קשקשין אלא שהם נשרו כשר גם בלא הקשקשין וכך
 נפסק בפוסקים, ובת"י משמע לא כך וצ"ע.

לא תבשל גדי בחלב אמו • מקור מחודש לאיסור אכילת בשר וחלב

(דברים יד, כא) **לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה
ואכלה או מכר לנכרי פי עם קדוש אתה ליו אלהיך לא תבשל
גדי בחלב אמו:**

מה המקור לאיסור אכילת בשר וחלב?

בגמ' (חולין קטו. - קטז). מובא כמה דעות מהו המקור לאיסור אכילת בשר וחלב, המפורסמת שבהם היא דעת רבי ישמעאל שהמקור הוא ממה שנאמר בתורה ג' פעמים איסור בישול בשר וחלב, ומייתור זה למדים שפסוק אחד בא ללמד על איסור בישול. ופסוק אחד על איסור אכילה ופסוק אחד על איסור הנאה.

בת"י על פסוק זה מביא מקור נוסף (שלא מוזכר בגמ'):

לא תיכלון כל דמיקלקלא בגנכסא לגיור ערל דבקידויכוון תיתנוגה ויכלונה
או תזבין לבר עממין ארום עם קדיש אתון קדם יי אלהכון, לית אתון רשאי
למיבשלא, כל דכן למיכול בשר בחלב תדויהון מערבין בחדא:

[לא תאכלו כל המתקלקל בשחיטה, לגר ערל שבשעריכם תתנה ואכלה או תמכור לבן גוים
כי עם קדוש אתם לפני ה' אלוקיכם. אין אתם מותרים לבשל, כל שכן לאכול בשר וחלב
שניהם מעורבים כאחד]

מבואר בת"י שהמקור לאיסור אכילת בשר וחלב הוא קל וחומר מאיסור בישול, שאם נאסר בישול בשר וחלב, ק"ו שתאסר אכילתם.

דבר זה מישב מדוע ת"י בפרשת משפטים (שמות כג, יט). ובפרשת כי תשא (שמות לד, כו) בהם נאמר רק איסור בישול - לא תבשל גדי בחלב אמו, מוסיף ת"י אף את איסור אכילה בשניהם. ואם היה סבור כדברי הגמ' לא היה לו להזכיר זאת בכל ג' המקומות, כי כל מקום נדרש

לאיסור אחר². ולהמבואר כאן שהמקור הוא מק"ו מבישול הרי שבכל מקום שנזכר בישול הוא כולל אף את איסור אכילה מקל וחומר.

ולדרך זו אכן יצטרך לדרוש את הייתור של הזכרת איסור בישול בג' מקומות ולא יוכל ליישב שאחד נדרש לאיסור אכילה, כי את זה נדע בקל וחומר.

גם ברמב"ם מבואר שסבור שהמקור הוא מק"ו (פ"ט ממאכלות אסורות ה"ב):

*"לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסור הבישול בלומר
ואפלו בישול אסור ואין צריך לומר אכילתו. כמו ששתק מלאסור הבת
מאחר שאסור בת הבת":*

וראה במגיד משנה שם שציין שמקור דבריו הוא מהמדרש רבה: (שלא נמצא לפנינו)

*"לא שתק הכתוב - במדרש ויקרא רבה: בשני מקומות עשתה
התורה וכו'. שתק הכתוב מאכילת בשר וכתב בשול. שתק מאיסור
הבת וכתב בת הבת וכו'".*

כדברי ת"י מבואר גם במכילתא בפרשת כי תשא (מכילתא דרשב"י שמות לד, כו):

*"לא תבשל גדי בחלב אמו, הרי זה בא לאסור בישולו קל וחומר
אכילתו".*

2. יש להוסיף שת"י אף לא מזכיר איסור הנאה באחד מהמקומות.

**לֹא תִבְשֹׁל גְדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ - עֵשֶׂר תַּעֲשֹׂר • מדוע
נסמך איסור בשר וחלב למצוות מעשר?**

**(דברים יד, כא) ...לֹא תִבְשֹׁל גְדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ: (כב) עֵשֶׂר תַּעֲשֹׂר
אֵת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ הַיּוֹצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה:**

בביאור סמיכות איסור בשר וחלב למצוות 'עשר תעשר'. וביסוד האיסור של אכילת בשר וחלב והקשר בינו למצוות ביכורים. ראה מה שהארכנו בגיליון פרשת משפטים.

**וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תִּשְׁלַחְנוּ חֶפְשֵׁי מֵעַמְּךָ • האם יתכן
שעבד עברי יוצא לחופשי בשנת השמיטה?**

**(דברים טו, יב) כִּי יִמְכַר לְךָ אַחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ
שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תִּשְׁלַחְנוּ חֶפְשֵׁי מֵעַמְּךָ:**

בת"י כאן מתרגם 'ובשנה השביעית' - **וּבַמַּעֲלֵי שְׁבִיעֵתָא** תַּפְטְרוּנְיָהּ לְכַר חוֹרִין מַגְפִּיכוֹן.
[ובכניסת השביעית תשלחוהו לבן חורין ממכם]. ובדרך מחודשת זו מתרגם גם בפרשת
משפטים (שמות כא, ב).

וראה מה שהארכנו בזה בגיליון פרשת משפטים.

כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לֵה' • האם קדושת השביעית תלויה בקידוש בית דין? והאם שביעית בזמן הזה מדאורייתא?

(דברים טו, ב) וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּטָה כָּל בַּעַל מִשְׁחָה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשֶׁה בְּרַעְיוֹ לֹא יִגְשׁ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה:

בת"י כאן מתרגם את 'כי קרא שמיטה לה' - אַרְוִם קָרָא בֵּית דִּינָא שְׁמִיטָתָא קָדָם יְיָ - [כי קרא בית דין שמיטה לפני ה'].

ודייק מזה מהר"י ענגיל (אוצרות יוסף עניני שמיטה אות ל"ו) שדעת ת"י שבשביל שתחול קדושת השביעית צריך הכרזת וקידוש בית דין הגדול, וממילא בזמן הזה שאין קידוש בית דין, נמצא שאין שמיטת כספים (שבה עוסק הפסוק) ושאר דיני שמיטה מן התורה.

ודבר זה מדויק מדברי ת"י בעוד מקומות.

וראה מה שהארכנו בנושא זה בגיליון פרשת בהר - שביעית.

הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ • אופן ומטרת הענקה לעבד עברי

(דברים טו, יד) הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֶּאֱנָהּ וּמִגְדָּנָהּ וּמִיִּקְבֵּהּ אֲשֶׁר בְּרֶכֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן לוֹ:

מה היא המטרה של הענקה לעבד בעת שמשלח אותו לחפשי?

בת"י כאן מתבאר הדבר:

מִדְּחָדָא תְּדַחֲדוּן לִיָּה מִן עֲנָבוֹן מִן אִידְרִיכוֹן וּמִן מַעְצְרֵתְכוֹן דְּכָרִיכוֹן יְיָ אֱלֹהֵכוֹן
תַּתְּנוּן לִיָּה:

[שמוח תשמחו לו מן צאנכם מן גרנכם ומן יקבכם שברככם ה' אלוֹקֵיכֶם תתנו]

[לז]

לגירסא זו מבואר בת"י שמטרת מצוות הענקה היא בשבהיל לשמח את העבש שיצא בשמחה מבית האדון. כגירסא זו משמע בערוך ערך דחד, שכך גרס. וכך ביאר גם בפירוש תרגום יונתן למהר"ד משעברשין.

אמנם יש שגרסו בת"י 'מזודא תזודון ליה' שהוא לשון צידה וליווי לדרך.

וְנִתְּתָהּ בְּאֶזְנוֹ וּבְדָלֶת • על איזה דלת רוצעים את אזנו של העבד עברי?

(דברים טו, יז) וְלִקְחֶתָּהּ אֶת הַמִּרְצֵעַ וְנִתְּתָהּ בְּאֶזְנוֹ וּבְדָלֶת וְהָיָה
לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאֵף לְאִמְתֶּךָ תַּעֲשֶׂה בֵּן:

באיזו דלת מדובר, דלת בית האדון? או דלת בית הדין?

בפרשת משפטים (שמות כא, ו) כשנשנו דיני עבד עברי, נאמר שאם העבד אינו רוצה לצאת לחופשי 'והגישו אדוניו אל האלקים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה'... וברש"י מבאר שההגשה אל האלהים היא לפני בית דין שצריך לימלך במוכריו שמכרוהו לו. וכן בת"י שם מפרש שצריך ליטול רשות מבית דין.

מכאן למדנו שצריך לימלך בבית דין קודם הרציעה, אך לא נתפרש האם גם הרציעה צריכה להיות בפני הבית דין. (כך דייק המלבי"ם על התורה שם)

רציעה בשערי בית הדין

ת"י כאן מלמדנו שהרציעה צריכה להיות בשערי בית הדין:

וְתִסַּב יָת מִחְטָא וְתִנְעוּץ בְּאֹדְנִיהָ וּבְתַרְעָהּ בֵּית דִּינָא וְיִהְיֶה לְךָ עֶבֶד פְּלַח עַד יוֹבְלָא
וְאֹיף לְאִמְתֶּךָ תִּכְתֹּב גִּט חֵידָר וְתִתֵּן לָהּ:

[ולקחת את המחט ותנעוץ באזנו ובדלת בית דין, והיה לך לעבד עובד עד היובל, ואף לאמתך תכתוב גט חירות ותתן לה]

בטעם הדבר שהרציעה נעשית בשערי בית דין, כותב החזקוני (שמות כא, ו):

"כדי לפרסם הדבר לעיני כל העוברים שמשתעבד עצמו בשביל שפחה כנענית, ושעליו לגמור עבודתו עד היובל".

כדברי ת"י מבואר בברייתא במסכת עבדים (פ"ג ה"ה) שאינו נרצע אלא בפני בית דין, שנאמר 'והגישו אדוניו אל האלוקים'... כלומר שהברייתא למדה מפסוק זה שההגשה לפני בית דין אינה רק לצורך נטילת רשות לרצוע את אזן העבד, אלא אף מעשה הרציעה עצמו צריך להיות בפניהם.

כך גם מדויק מהמכילתא דרשב"י (שמות כא, ו):

והגישו אדוניו אל האלהים. אצל הדיינין, שימלך במוכריו; רבי אומר בנמכר בבית דין על גנבתו הכתוב מדבר, אבל כאן אינו נרצע אלא בינו לבין עצמו.

משמע מדברי רבי שמכרוהו בית דין אכן גם בפני בית דין ולא רק צריך לימלך בבית דין.

במסורת הש"ס על מסכת עבדים (למרו הגר"ח "קצוק"ל) ציין שכך מבואר גם במכילתא בפרשת משפטים סימן ל"א. ובירושלמי קידושין פ"א ה"ב. במדרש תנאים פרשת ראה ט"ו י"ז. ובספרי זוטא ראה - מובא בילקוט ראה רמז תתצ"ט. וראה שם בחיבורו 'קנין פירות' על מסכת עבדים באריכות על ענין זה, ובחומש תורה שלמה כאן.

רציעה בשערי העיר

האבן עזרא (שם) אף הוא סבור שהרציעה נעשית בפני בית דין, אך מוסיף שהרציעה צריכה להיעשות בשערי העיר מפני ששם מקום מושב הבית דין, ולכך נעשית הרציעה שם, כדי שתיעשה בפני 'יושבי שער' והם הבית דין:

"והגישו אל הדלת - והמנהג להיותם בשער העיר יושבים שיש לה דלתים ובריה, וזה טעם אל הדלת או אל המזוזה, שיעשה זה לפני יושבי השער". (שמות כא, ו)

רציעה בכל שער שהוא

אמנם ברמב"ם מבואר שהרציעה אינה דווקא בשערי בית דין, ואף לא בשערי בית האדון אלא בכל שער שהוא, ניתן לרצוע את העבד. (הלכות עבדים פ"ג ה"ד):

"כיצד רוצעין, מביאו לבית דין של שלשה, ואומר דבריו לפניהם, ומגישו לסוף שש אל הדלת או אל המזוזה כשהן עומדין בבניין. בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל אדם, ונוקב את אזנו הימנית בגופה של אוזן במרצע של מתכת עד שיגיע לדלת, שנאמר ונתת באזנו ובדלת"...

רציעה בשערי בית האדון

בבעל הטורים (שם) משמע שהרציעה היא בדלת בית האדון:

אל הדלת - לומר שישמור בית אדוניו. (שמות כא, ו)³

**וְאִף לְאִמַּתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵן • הֲאִם אִמָּה עֲבֵרִיהָ צְרִיכָה גַט
שחרור?**

**(דברים טו, יז) וְלִקְחָתְךָ אֶת הַמִּרְצָע וְנָתַתָּהּ בְּאָזְנוֹ וּבְדָלַת וְהָיָה
לָךְ עֶבֶד עוֹלָם וְאִף לְאִמַּתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵן:**

על מה אמור 'ואף לאמתך תעשה כן'? הלא אמה עבריה אינה נרצעת?

רש"י מפרש שחלק זה של הפסוק מדבר על מצוות הענקה האמורה בפסוקים הקודמים, והפסוק מצווה להעניק גם לאמה בעת יציאתה לחפשי.

3. ויש מקום לדחות משמעות זו שבכל שער בו רוצעים באים לומר ענין זה לעבד שישמור דלת ביתו.
4. כמבואר ברש"י בשם הספרי.

אמנם ת"י מפרש באופן אחר:

**וְתִסַּב יַת מַחֲטָא וְתִנְעוּץ בְּאוֹדְנִיהָ וּבִתְרַע בֵּית דִּינָא וַיְהִי לָךְ עֶבֶד פְּלַח עַד יוֹבְלָא
וְאוּף לְאַמְתְךָ תִּכְתּוֹב גַּט חִירָד וְתִתֵּן לָהּ:**

[ולקחת את המחט ותנעוץ באזנו ובדלת בית דין, והיה לך לעבד עובד עד היובל, ואף
לאמתך תכתוב גט חירות ותתן לה]

מבואר בת"י שבעת שחרור האמה נדרש האדון לתת גט שחרור. ויש לידע מדוע, הלא אמה עבריה קונה את עצמה בסימנים ובשנים או במיתת האדון, (וכאן לכאוף מדובר על שחרורה לאחר שש שנים כעבד) ומדוע צריכה גט שחרור?

ואם מדובר באמה עבריה שהיתה מיועדת, אם כן הגט אינו גט שחרור אלא גט גירושין.

ויתכן שדעת ת"י שעבד נזקק לגט פיטורין כדי להשתחרר מעבדותו, וזהו שפירש שאף אמה עבריה צריכה גט שחרור זה.

כדברי ת"י מבואר גם במכילתא (שמות כא, יא):

*"ואם שלש אלה וגו', שומעני חנם מן הגט, ומה אני מקיים וכתב
לה ספר כריתות - בשאר הנשים חוץ מעבריה. או בעבריה, תלמוד
לומר ואם שלש אלה וגו' חנם מהכסף ולא חנם מהגט."*

וראה מה שהארכנו בזה בגיליון פרשת משפטים.

**וְלֹא יִרְאֶה אֶת פְּנֵי ה' רִיקָם? • עִם מַה יְהוּדֵי צְרִיךְ לְהִגִּיעַ
כְּשֶׁמִּגִּיעַ לְהִירְאוֹת שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה?**

**(דברים טז, טז) שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרךְ אֶת פְּנֵי
יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבֻעוֹת וּבְחַג
הַסִּפּוֹת וְלֹא יִרְאֶה אֶת פְּנֵי יְיָ רִיקָם:**

ולא יראה את פני ה' ריקם - ריקם ממה?

ברש"י הביא את דברי הגמ' (חגיגה ז.) "אלא הבא עולות ראייה ושלמי חגיגה. בספרי ישנה גירסא "ולא יראה את פני ה' ריקם - ריקנים מן הצדקה".

ת"י מפרש באופן אחר:

**תָּלַת זִמְנֵין בְּשִׁתָּא יִתְחַמּוּן כָּל דְּכוּרֵיכוֹן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיכוֹן בְּאַתְרָא דִּיתְרַעֵי בְּחַגָּא
דְּפִטְיָא וּבְחַגָּא דְּשִׁבּוּעֵיא וּבְחַגָּא דְּמִטְלֵיא וְלִיתֵיכוֹן רִשְׁאִין לְמִתְחַמֵּיא קָדָם יְיָ
אֱלֹהֵיכוֹן רִיקָנוֹן מִכָּל מִצְוֹתָא:**

[שלוש פעמים בשנה יראו כל זכריכם, לפני ה' אלוקיכם במקום אשר יבחר, בחג המצות ובחג
השבועות ובחג הסוכות. ואינכם מותרים להראות לפני ה' אלוקיכם ריקים מכל המצוות]

מבואר בת"י שהדבר שעמו צריכים להיראות לפני ה' הוא מצוות ואיננו רשאים להדיע לבית
המקדש ריקנים מבלי מצוות.

